

Bilderböcker för att stötta barn i förskoleåldern att berätta om sexuella övergrepp

Helena Bergström

Helena Bergström, fil.dr., lektor vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. E-post: helena.bergstrom@buv.su.se

Det är svårt att berätta om sexuella övergrepp och ofta avslöjas övergreppet långt senare. Ett sätt för att stötta barn att berätta om förmodad utsatthet är att använda sig av böcker. Genom en analys av böcker med biblioterapeutiskt anslag syftar artikeln till att synliggöra hur barns berättande om övergrepp gestaltas och vilka diskursiva meningserbudanden som uppstår. Resultatet visar på tre centrala tillstånd böckerna gestaltar: känslor av obehag och sårbar självtillit; lärdomar, mod och goda omständigheter samt känslor av saknad och ambivalens. Böckerna skapar möjligheter till igenkänning för den som varit med om ett övergrepp. Böckerna visar på berättande som en vändpunkt till något bättre. Budskapet i böckerna är att barn måste berätta för att skyddas men också att vuxna måste lyssna, vara lyhörda, ihärdiga och proaktiva.

It is difficult to tell someone about exposure for sexual abuse and often the abuse is revealed much later. One way to support children to talk about presumed abuse is to use books. Through an analysis of books with bibliotherapeutic appropriations, the article aims to highlight how children's disclosure about abuse are portrayed and its discursive meaning potentials. The results show three central states: feelings of discomfort and vulnerable self-confidence; new knowledge, courage and good circumstances, and feelings of loss and ambivalence. The books create opportunities for recognition for those who have been involved in an abuse. The books show storytelling as a turning point towards something better. The message of the books is that children must tell in order to be protected but also that adults must listen, be responsive, persistent and proactive.

Inledning

Att berätta om ifall man blivit utsatt för sexuella övergrepp är komplext. Det antas vara påfrestande, väcka obehagliga känslor och sker ofta först lång tid efter själva övergreppet (Cossar et al. 2019; Morrison et al. 2018; Magnusson et al. 2017). Små barns väg till att berätta om övergrepp kan också hindras av att det är svårt att förstå att det är ett övergrepp de varit med om, inte minst om det begåtts av en närstående (Batoool & Abtahi 2017). Att berätta innebär att dela information om sin utsatthet vilket möjliggör att få hjälp till förändring och att förstå och bearbeta det man varit med om. Ett sätt att uppmuntra och stötta barn att berätta om förmodad utsatthet är att använda sig av berättelser i form av bilderböcker (Craig 2022; Jensen et al. 2005). I den här artikeln undersöks berättandets omständigheter i några sådana bilderböcker och böckernas diskursiva (terapeutiska) meningserbudanden. Syftet är att synliggöra böckernas budskap och bidra till reflektion kring berättande.

Tidigare forskning om barns berättande

Tidigare forskning ger en bild av sexuellt utsatta barn som dubbelt utsatta. Förutom att bli offer för integritetskränkande handlingar så försvåras situationen av att vara ett barn; hur ska barn förstå det som hänt, veta hur de ska agera och orientera sig gentemot sin omgivning? En systematisk kunskapsöversikt visar på betydande faktorer för om och när ett barn berättar om sexuella övergrepp (Morrison et al. 2018). En sådan är att barnet kan känna rädsla; för vad som kan hända om det berättar, för andras reaktioner och för att inte bli trodd (ibid; se även Gemara & Katz 2022; Batoool & Abtahi 2017). Flera studier visar en rädsla för vad ett berättande skulle innebära för andra (McElvaney et al. 2014; Staller & Nelson-Gardell 2005; Goodman-Brown et al. 2003) och en känsla av osäkerhet för vad som alls kan komma att hända om man berättar (Thulin et al. 2019). Det framkommer också att känslor för förövaren komplicerar om ett barn berättar eller inte (Morrison et al. 2018; Magnusson et al. 2017; Schaeffer et al. 2011).

I en analys av en enkät om vad vuxna som blivit utsatta som barn tror kan underlätta för att få ett barn att berätta framkommer att det faktiska berättandet ofta föregås av en process där den utsatta redan tidigare på olika sätt försökt att berätta (Brattefjell & Flåm 2019). En irländsk intervjustudie visar också på hur barn på ett komplext vis värderar, reagerar och avläser hur vuxna reagerar på olika saker, vilket också kan tänkas vägas in när ett barn väljer att berätta eller inte (Staller & Nelson-Gardell 2005). Forskningen pekar på att det behövs en medvetenhet om att berättandet ofta är en dialogisk process (Brattefjell & Flåm 2019; Morrison et al. 2018; McElvaney et al. 2014; Staller & Nelson-Gardell 2005). För omgivningen är det av vikt att ställa frågor, men också att vara ly-

hörda för att det är svårt att berätta (McElvaney et al. 2014). En svensk studie om förskolebarn som berättar om sexuella övergrepp i domstol visar på hur det kan vara avgörande för ett utsatt barn att få en fråga för att börja berätta (Magnusson et al. 2017). Samtidigt har forskning visat att det är av yttersta vikt hur frågor ställs eftersom en fråga kan påverka barn till att berätta något som inte hänt eller berätta om något det har varit med om på ett påtvingat sätt (Pipe et al. 2013; Cederborg et al. 2000). Att berätta om svåra erfarenheter kan också sägas finnas som en hälsorelaterad förväntning i dagens terapeutiska samhälle (Furedi 2004). Förutom att berättande kan vara vägen till att få hjälp kan det också vara en normaliseringsstrategi.

För att bemöta svårigheten att få barn att berätta om de utsatts för övergrepp har det föreslagits åldersrelaterad utbildning; i förebyggande syfte och för att ett barn ska berätta om något hänt (Münzer et al. 2016). Likaså att se vikten av stöttande strukturer, en tillförsikt om att saker kan ordna upp sig och en för barnet trygg miljö (Morrison et al. 2018). Vidare har det uppmärksammats att det behövs mer kunskap generellt och att familjer och omsorgspersonal bör lära sig att ställa känsliga frågor, visa barn känslomässig uppmärksamhet och skapa miljöer som kan upplevas som säkra för att stötta barn att berätta (Brattefjel & Flåm 2019; McElvany 2019; Morrison et al. 2018; Batoool & Abtahi 2017; Münzer et al. 2016; Wekerle 2013).

En analys av terapeutiska sessioner med familjer där barn blivit utsatta för sexuella övergrepp visar att processen till att avslöja och berätta underlättas om det finns något som aktiverar minnet av övergreppet (Jensen et al. 2005). Flera av barnens avslöjanden skedde efter att de sett ett teveprogram om övergrepp eller varit i en situation som påminde om övergreppssituationen. Det väsentliga var att barnet, tillsammans med en trygg vuxen, erfor något som påminde om övergreppet. Det gjorde det lättare för barnet att berätta och för den vuxne att ställa frågor genom att referera tillbaka till det de tittat på. Likaså kan ett barn börja reflektera över om en berättelse om den egna erfarenheten är giltig som något att berätta om genom att läsa böcker med biblioterapeutiskt anslag (Pardeck 1990). Det handlar om att läsaren initieras i en intellektuell eller känslomässig process, når insikter och slutligen ser möjliga vägar vidare (Rozalski et al. 2010). För detta krävs någon slags igenkänning av och identifikation med bokens händelser och karaktärer (Wohl & Kirschen 2020; Lampert 2012; Lampert & Walsh 2010; McDaniel 2001).

Utifrån den tidigare forskningen om omständigheter för barns berättande om övergrepp undersöks således berättandets omständigheter i bilderböcker riktade till yngre barn.

Syfte & metod

I studien analyseras fem bilderböcker som gestaltar barn i förskoleåldern som berättar om sexuella övergrepp. De är utgivna på svenska under 2000-talet. Böckerna kan förstås som biblioterapeutiska på så sätt att de anger ett syfte att lättare kommunicera med barn om sexuella övergrepp, exempelvis i baksides-texter. Böckerna är följande:

Tabell 1 De analyserade böckerna

Referens	Beskrivning av övergreppen	Beskrivning av berättandet
Dahle, G. & Nyhus, S., <i>Bläckfisken</i> . 2017	Gullet blir utsatt av sin äldre bror.	Gullet berättar för mamman. Brodern får behandling.
Hyder, L. & Melke, L., <i>Kim har en hemlighet</i> . 2018	Kim har en barnvakt/bekant som begår övergrepp.	Kim berättar för skolpersonal. Oklart vad som händer efteråt.
Kellman, E., <i>Emma och Tobias, ärret och känslorna</i> . 2017 ¹	Emma och Tobias bor i olika hem och utsätts av sina föräldrar på olika sätt.	Emma och Tobias berättar för granne respektive släkting. De kommer till nya bättre familjer.
Grensman, H-A., <i>Peter-Alexander den store</i> ., 2007	Peter-Alexander har en barnvakt som begår övergrepp.	Peter-Alexander berättar för sina föräldrar. Barnvakten får behandling och Peter-Alexander får en ny barnvakt.
Carlström, A., Källhage, F. & Ziegler, J., <i>Charlie säger NEJ!</i> 2017	Charlie utsätts för övergrepp av en ungdom/ung vuxen i lekparken.	Charlie berättar för sin mamma och mår efter det mycket bättre.

Analysen riktas mot bilderboken som meningsskapande praktik och dess diskursiva meningserbudanden. Det innebär att analysera hur olika händelser gestaltas och temporalt binds samman till meningsfulla enheter, vari berättelsens vändpunkter och budskap kan synliggöras (Bruner 1991). Jag menar att biblioterapin kan ses som en meningsskapande praktik där de meningserbudanden berättelsen möjliggör säger något om hur den här typen av böcker förhåller sig till en tänkt läsare. Resultaten exemplifieras genom textcitat. I de fall böckerna saknar paginering anges ingen uppgift om sidhänvisning.

Resultat

Känslor av obehag och sårbar självtillit

Samtliga böcker i urvalet beskriver att barnen som utsatts för sexuella övergrepp mår dåligt på olika sätt. Det gestaltas både som påfrestande fysiska, psykiska och identitetsrelaterade känslor. Dessa obehagskänslor, så som att det maler i kroppen, gör ont i magen och rädslor, utgör i böckerna en startpunkt.

1. Denna bok skiljer sig något från de andra i att barns värde i allmänhet är centralt tema. Berättandeprocessen är heller inte central vilket förklarar att den inte fått exemplifiera analysen lika mycket som de andra böckerna.

Ett exempel är så som Gulletts känslor beskrivs i *Bläckfiskan*, att ”Det mal i huvudet, det mal i kroppen fastän hon sitter alldeles stilla. Surrar, pulserar, bultar.” (Dahle & Nyhus 2017). Andra exempel på känslor som gestaltas är som ledsenhet för vem man kan känna sig som efter att blivit utsatt. Exempel på det ges i boken *Peter-Alexander den store* när den bästa lekkamraten, idolen och barnvakten Jens har begått övergrepp:

”Dumma Jens som hade gjort så att Peter-Alexander inte alls kände sig som Peter-Alexander den store längre. Nu var han bara Peter-Alexander. Och han var rädd för Jens.” (Grensman 2007)

Böckerna adresserar således den komplexitet det kan innebära att vara sexuellt utsatt och att vara ett barn. Det kan handla om funderingar kring ifall det utsatta barnets egen känsla är riktig och relevant eller om osäkerheten kring hur den – och berättelsen om den – står sig i vuxnas värld. Kim i *Kim har en hemlighet* funderar:

”Kim lovat att inte berätta och ändå kommer nog ingen tro Kim eller tycka det är Kims eget fel och får skylla sig själv.” (Hyder & Melke 2018)

Läsaren får möta budskap om att det är normalt att ett barn som utsatts för övergrepp har känslor av obehag och oro samt bristande tillit, både till den egna känslan och till hur andra skulle kunna ta hand om den hemlighet man bär på. Böckerna förmedlar på så sätt att det är begripligt att inte helt förstå vad man kan ha varit med om fastän känslan man har är att något är fel. Med andra ord att det är normalt att inte berätta fastän det verkar finnas snälla vuxna möjliga att berätta för.

För att berätta behövs en tillitsfull relation och ett barn som vågar öppna upp för det oklara. Här gestaltas i flera av böckerna barnets underordnade position i form av osäkerhet om vad som är det rätta att göra (jfr. exvs. Cossar et al. 2019; Thulin et al. 2019; Morrison et al. 2018; Batool & Abtahi 2017; Magnusson et al. 2017). Böckerna visar att barn behöver skyddas och vuxna ta ansvar. Böckerna erbjuder således innehåll som kan kännas igen för den som varit med om ett övergrepp – både i obehagliga känslor, svårt med tillit till både sig själv och andra och att ännu inte ha berättat.

Lärdomar, mod och goda omständigheter

Böckerna ger uttryck för att det kan vara svårt att berätta, men att göra det kan bli en viktig vändpunkt. Omständigheter som hindrar barnet att berätta är exempelvis dilemman kring huruvida en hemlighet ska bevaras eller inte, rädsla

och skam över det man varit med om samt en omsorg om förövaren. Ytterligare en omständighet som böckerna visar på är att det kan vara svårt att berätta om det inte finns en plats där det kan ske. Det gestaltas bland annat genom att bläckfisken (storebrodern) som är förövaren upplevs vara ständigt närvarande vilket hindrar Gullet från att ta mod till sig att berätta. Tillfället att berätta blir då Gullet sitter i bilen med sin mamma.

”Mamma kör, och det är bara de två, ingen sitter i baksätet. Bilen är trygg, helt utan bläckfiskbläck.

-Du är så tyst, säger mamma. Och bilen kör, hjulen snurrar, rullar och plötsligt börjar också orden rulla.” (Dahle & Nyhus 2017)

I Gullets fall har mamman ställt frågor redan innan bilfärden. Omständigheterna kring Gullet skapar till slut möjlighet för orden att rulla och Gullet att berätta. Böckerna visar att det kan vara svårt att berätta men också en tillförsikt att det går. Kim berättar heller inte till att börja med:

”På skolgården finns också Clara och José. De är vuxna och jättesnälla. Kim tycker om dem. En dag går Clara fram till Kim och frågar om allt är bra.

-Allt är bra, svarar Kim.” (Hyder & Melke 2018)

Efter detta får Kim insikt om att det finns olika slags hemligheter, en del bra så som glada överraskningar och en del dåliga som man ska berätta om för någon. Kim får kunskap och ett verktyg som möjliggör att agera och värdera övergreppen på nytt sätt. Clara på skolgården finns kvar att berätta för:

”Kim tittar upp mot Clara.

-Clara... Jag vill berätta något som en Dummis har gjort mot mig.” (Hyder & Melke 2018)

Böckerna lär ut devisen att kunna behålla hemligheter inte alltid stämmer och att det finns vissa hemligheter man bör berätta.

I böckerna får barnen också insikter som stöttar dem i att berätta när de ser andras reaktioner på en förövares handlingar. Charlie har tidigare blivit sexuellt utsatt i leparken. Charlie mår dåligt över det som hänt men när mamman frågar vågar Charlie inte berätta vad som hänt eftersom det var en hemlighet. När Charlie dagen efter ser en kamrat bli utsatt av samma person tar Charlie del av både kompisens och kompisens mammas upprörda reaktioner. Charlie förstår att det förövaren gjorde var fel. Det gör att Charlie lättare kan känna självförtroende och känslan av obehag blir legitim. När Charlie kommer hem frågar mamma vad som hänt eftersom hon ser att Charlie är ledsen:

”Det känns pinsamt att berätta för mamma men Charlie tar mod till sig och säger:

-Nu kommer David att bli sur på mig för han sa att det var vår hemlis. Igår när jag lekte på lekplatsen med honom så tog han på mig på ett sätt som kändes konstigt.” (Carlström et al. 2017, s. 30)

I slutänden måste barnet ta mod till sig för att berätta, vilket för läsaren återigen kan fungera som ett normaliserande av att ännu inte berättat. Det krävs kraft för att berätta. Det är inte så lätt.

Böckerna tar också upp och tydliggör att ett övergrepp inte är barnets fel. Som Emmas moster som är bra att ha och som förtydligar: ”DET VAR INTE DITT FEL! Ingen ska få skrämman dig igen! Ingen ska få göra dig illa mer! Du är trygg nu hos mig!” (Kellman 2017, s. 20). Men budskapet är också, för att komma dit måste man agera genom att berätta.

En viktig stöttande omständighet för berättande är att ställa frågor till barnet och att den vuxne visar att den finns där för barnet när barnet förmår att berätta. Böckerna visar på så sätt på betydelsen av att omgivande närstående ställer frågor, och är lyhörda eftersom det är svårt att berätta. Den vuxne måste på så sätt vinna barnets tillit. Ett budskap är således att både barnet och den vuxne är delar av berättandet och att det inte är lätt för någon av dem (jfr. Brattefjell & Flåm 2019; Morrison et al. 2018; Magnusson et al. 2017; McElvaney et al. 2014; Nelson-Gardell 2005).

Budskapet i böckerna är att barn måste berätta för att skyddas men också att vuxna måste lyssna, vara lyhörda, ihärdiga och proaktiva. Denna omständighet är nödvändig för berättandet. Böckernas dubbla röst blir tydlig, budskapet till den vuxne är att finnas där, ställa frågor och förstå att det är svårt att berätta.

Genom att böckerna visar att det till slut går att berätta får läsaren möjlighet att känna igen sig i känslan av osäkerhet och framför allt att först inte ha berättat. Böckerna erbjuder således bekräftelse av att det kan vara svårt att berätta, och tillägger att det ändå kan bli en vändpunkt i att göra det.

Saknad och ambivalens

Böckerna gestaltar också ett efterspel. Kim känner sig exempelvis dum för att ha berättat och avslöjat hemligheten. Läsaren av boken vet dock att det är bra att Kim berättat. Den dubbelhet böckerna skildrar kan också handla om att barnen som berättat kan uppleva att de förlorat någon/t. Emma saknar exempelvis sin pappa.

”Emma saknar pappa. (...) Ingen kan älska Emma så som pappa gör. (...) Docka harklar sig tyst. Minns du inte hur rädd du blev och hur svårt du tyckte att det var, när han kom?” (Kellman 2017, s. 21)

Läsaren får ta del av det känslomässiga dilemmat i att situationen förvisso förändrats till det bättre men att huvudkaraktärerna också kan sakna den person de nu blivit skyddade mot. Det kan tänkas vara av respekt för läsaren och ett sätt att hantera och komma över eventuella ambivalenta känslor. Gullets mamma frågar om Gullet saknar brodern och Gullet svarar ”kanske? Kanske lite?”. Mamman bekräftar Gullets svar och säger att det är ”OK” och lägger till ytterligare ”Och OK att kroppen inte sa nej.” (Dahle & Nyhus 2017).

Det har funnits vuxna som vunnit barnens tillit och barnen i böckerna har berättat. Ambivalensen i förhållande till den egna känslan och tilliten till sig själv har varit en svårighet. Budskapet är att det ändå är värt det, berättandet är en vändpunkt och det kommer att bli bättre. Barnen som gestaltas är utsatta men kan också bli skyddade och slutligen vara del i sin egen läkning.

Avslutande reflektioner

Bilderböckerna som meningsskapande praktiker visar på den svåra vägen till att berätta; genom ambivalens inför den egna känslan och tilliten till sig själv. Böckerna möjliggör igenkänning och bekräftelse för någon som varit med om övergrepp och ännu inte berättat. Igenkänning i olustiga känslor och bekräftelse av att det är svårt att känna tillit – både till sig själv och andra. Det centrala budskapet är att det ändå är värt att berätta och att det kommer bli bättre om du gör det. Barnen som gestaltas i böckerna är utsatta men kan bli skyddade och kan vara del i sin egen läkning och budskapet till läsarna kan förstås som att det samma kan gälla dem. Samtidigt som frågan måste ställas, inte minst i en tid då bekännelsen existerar som ett kulturellt förväntat narrativ, vad det kan innebära att ta del av en sådan bok för den som inte har något att berätta. Berättandet kan på ett sätt ses som ett livsavgörande verktyg för att få hjälp och på ett annat som ett sätt att framstå som normal.

Berättandet framstår som både en ångestskapande och frigörande praktik för individen samt en dialogisk process. Det är barnets inre liv som är böckernas nerv men där vuxnas agerande utgör avgörande omständigheter. Böckernas dubbla tilltal blir tydligt, budskapet till den vuxne är att finnas där, ställa frågor och förstå att det är svårt att berätta. Detta kan samtidigt problematiseras i relation till den forskning som pekar på vikten av hur frågor ställs till barn (Pipe et al. 2013; Cederborg et al. 2000), så att ett barn inte berättar om något på ett påtvingat sätt.

Referenser

- Batool, S., & Abtahi, A. (2017). Psychosocial impact of childhood sexual abuse: Perspective of victims. *Journal of Arts and Social Sciences*, 4(2), 36-48.
- Brattfjell, M. L., & Flåm, A. M. (2019). “They were the ones that saw me and listened.” From child sexual abuse to disclosure: Adults’ recalls of the process towards final disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 89, 225-236.

- Bruner, J. (1991). The narrative construction of reality. *Critical inquiry*, 18(1), 1-21.
- Carlström, A., Källhage, F. & Ziegler, J. (2017). *Charlie säger NEJ!* Zellströms bokförlag.
- Cederborg, A. C., Orbach, Y., Sternberg, K. J., & Lamb, M. E. (2000). Investigative interviews of child witnesses in Sweden. *Child abuse & neglect*, 24(10), 1355-1361.
- Cossar, J., Belderson, P. & Brandon, M. (2019). Recognition, telling and getting help with abuse and neglect: Young people's perspectives, *Children and Youth Services Review*, Vol. 106, <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104469>.
- Craig, E. (2022). Teaching safeguarding through books: a content analysis of child sexual abuse prevention books. *Journal of child sexual abuse*, vol, ss.1-19.
- Dahle, G. & Nyhus, S., *Bläckfisken*, Daidalos, Göteborg, 2017
- Füredi, F. (2004). *Therapy culture: cultivating vulnerability in an uncertain age*, Routledge, London.
- Grensman, H-A. (2007). *Peter-Alexander den store*, Argument förlag AB: Varberg, 2007
- Gemara, N., & Katz, C. (2023). "It was Really Hard for Me to Tell": The Gap between the Child's Difficulty in Disclosing Sexual Abuse, and their Perception of the Disclosure Recipient's Response. *Journal of interpersonal violence*, 38(1-2), 2068-2091.
- Goodman-Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G. S., Jones, D. P., & Gordon, D. S. (2003). Why children tell: A model of children's disclosure of sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 27(5), 525-540.
- Hyder, L. & Melke, L. (2018). *Kim har en hemlighet*, Paraply organisation, 2018
- Jackson, S., Newall, E. & Backett-Milburn, K. (2015). Children's narratives of sexual abuse. *Child & Family Social work*, doi:10.1111/cfs.12080
- Jensen, T., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S. & Tjersland, O. (2005). Reporting possible sexual abuse: a qualitative study on children's perspective and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 29, ss. 1395-1413.
- Kellman, E. (2017). *Emma och Tobias, ärret och känslorna*, Lucyliterature: Riga.
- Lampert, J. (2012). Sh-hhh: representations of perpetrators of sexual child abuse in picturebooks. *Sex Education*, 12(2), ss. 177-185.
- Lampert, J. och Walsh, K. (2010). 'Keep telling until someone listens': understanding prevention concepts in children's picture books dealing with child sexual abuse. *Children's literature in Education*, 41(2), ss.146-167.
- Magnusson, M., Ernberg, E. & Landström, S. (2017). Preschoolers' disclosures of child sexual abuse: Examining corroborated cases from Swedish courts, *Child Abuse & Neglect* 70, ss. 199-209
- McDaniel, C. (2001). Children's literature as prevention of child sexual abuse, *Children's Literature in Education*, 32(3), ss. 203-224
- McElvaney, R., Greene, S., & Hogan, D. (2014). To tell or not to tell? Factors influencing young people's informal disclosures of child sexual abuse. *Journal of interpersonal violence*, 29(5), 928-947.
- Morrison, S., Bruce, C. & Wilson, S. (2018). Children's Disclosure of Sexual Abuse: A Systematic Review of Qualitative Research Exploring Barriers and Facilitators, *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(4), ss. 176-194

forskning och teori

- Münzer, A., Fegert, J. M., Ganser, H. G., Loos, S., Witt, A., & Goldbeck, L. (2016). Please tell! Barriers to disclosing sexual victimization and subsequent social support perceived by children and adolescents. *Journal of interpersonal violence, 31*(2), 355-377.
- Pardeck, J. T. (1990). Bibliotherapy with Abused Children. Families in Society, *The journal of Contemporary Social Services, 71*(4), ss. 229-235. <https://doi.org/10.1177/104438949007100405>
- Pipe, M. E., Orbach, Y., Lamb, M. E. & Cederborg, A. C. (2013). Seeking Resolution in the Disclosure Wars: An Overview. I Pipe, M. E., Lamb, M. E., Orbach, Y., & Cederborg, A. C. (Eds.). *Child sexual abuse: Disclosure, delay, and denial*. Psychology Press.
- Rozalski, M., Stewart, A. & Miller, J. (2010). Bibliotherapy: Helping Children Cope with Life's Challenges, KAPPA DELTA PI RECORD.
- Schaeffer, P., Leventhal, J. M., & Asnes, A. G. (2011). Children's disclosures of sexual abuse: Learning from direct inquiry. *Child abuse & neglect, 35*(5), 343-352.
- Staller, K. M., & Nelson-Gardell, D. (2005). "A burden in your heart": Lessons of disclosure from female preadolescent and adolescent survivors of sexual abuse. *Child abuse & neglect, 29*(12), 1415-1432.
- Thulin, J., Kjellgren, C., & Nilsson, D. (2020). Children's disclosure of physical abuse-the process of disclosing and the responses from social welfare workers. *Child Care in Practice, 26*(3), 285-299. <https://doi.org/10.1080/13575279.2018.1555139>
- Wekerle, C. (2013). Resilience in the context of child maltreatment: Connections to the practice of mandatory reporting. *Child abuse & neglect, 37*(2-3), 93-101.
- Wohl, A. & Kirschen, G. W. (2020). Reading the Child Within: How Bibliotherapy Can Help the Victim of Child Sexual Abuse. *JOURNAL OF CHILD SEXUAL ABUSE, 29* (4), ss. 490-498, <https://doi.org/10.1080/10538712.2019.1630882>